

COMPETITIVITATEA CAPITALULUI UMAN AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN EVOLUȚIE COMPARATIVĂ

BUCIUCEANU-VRABIE Mariana³, dr. în sociologie,
CCD INCE

ADNOTARE: Capitalul uman este o componentă esențială a competitivității economice naționale, iar investiția în capitalul uman, cu accent pe dezvoltarea calitativă, devine prioritate pentru dezvoltarea durabilă a țării, în special în condițiile îmbătrânirii demografice. Potrivit Indicelui Capitalului Uman (Human Capital Index), Republica Moldova este pe ultimul loc printre țările Europei și Asiei Centrale cu cel mai mic punctaj (66,8) al performanțelor atinse în dezvoltarea și valorificarea potențialului uman. Evaluând profilul calitativ al resurselor umane din Moldova, constatăm, pe de o parte, o evoluție pozitivă în sensul creșterii nivelului de studii și pregătirea profesională în ultimele două decenii, o involuție a pieții muncii în capacitatea sa de a valorifica eficient acest potențial. Totodată, indicatorii analizați, înregistrează valori modeste în comparație cu țările comparate, indicând despre un nivel scăzut de competitivitate a capitalului uman prezent, dezavantajele implicând și o piață a muncii în formare, competențe neadecvate, dar și o intensitate deosebită a emigrației populației cu înaltă calificare (fenomenul de „brain drain”) etc.

CUVINTE CHEIE: indicele capitalului uman, resurse umane active, competitivitate, performanțe educative, dezvoltare sustenabilă.

ANNOTATION: Human capital is an essential component of national economic competitiveness, while the investment in the human capital, especially, in its qualitative part, becomes a priority for the country's sustainable development, particularly in terms of population ageing process. According the Human Capital Index (HCI), Moldova has the last position among European & Central Asia countries, with the lowest score (66,8) of the performance achieved in the development and enhancement of human potential. Assessing the qualitative profile of human resources for this country, one can find, on the one hand, a positive increasing trend in the education and training level over the last two decades. On the other hand, the involution of the labor market with regard to its ability to effectively harness this potential persists. The analysis shows the modest values of HCI in Moldova as compared to other countries, which reflects not only a low level of human capital competitiveness, an immature labor market training and inadequate skills, but also an increased emigration of highly skilled population ("brain drain") etc.

KEYWORDS: human capital index, active human resources, competitiveness, educational performance, sustainable development.

Investiția în capitalul uman, cu accent pe dezvoltarea calitativă, sunt priorități pentru dezvoltarea durabilă a țării și pentru creșterea competitivității sale. Din literatura de specialitate [1] se remarcă faptul că indicele de competitivitate în capitalul uman este un instrument important în evaluarea stabilității economice generale a unei țări, investițiile în capitalul uman demonstrând impactul pozitiv asupra productivității,

---

³ © BUCIUCEANU-VRABIE Mariana, buciuceanuvrabie@gmail.com

sărăciei/bunăstării populației și sănătății. De altfel, potrivit rapoartelor analitice a Forumului Economic Mondial (WEF) [2], un sfert din scorul cu referire la competitivitatea celor mai dezvoltate țări se raportează la indicatorii capitalului uman, pe când în cazul țărilor cel mai puțin dezvoltate – circa 16% din scor.

Potrivit studiilor internaționale, după Indicele Capitalului Uman (Human Capital Index) [3], Republica Moldova se plasează pe ultimul loc printre țările Europei și Asiei Centrale cu cel mai mic punctaj (66,8) al performanților atinse în dezvoltarea și valorificarea potențialului uman, fiind mult sub nivelul mediu înregistrat pentru aceste țări (77,1). În ierarhia tuturor statelor incluse în studiu (124 de țări), Moldova ocupă poziția 71. În aspect regional, Republica Moldova a înregistrat realizări modeste, inclusiv la majoritatea indicatorilor compoziți luați în calculul Idicelului Capitalului Uman reflectați prin prisma structurii demografice a resurselor umane și raportați la doi piloni de bază pentru dezvoltarea sustenabilă a unei țări: *educația*, implicat pe parcursul vieții, și *ocuparea* în câmpul muncii. Republica Moldova înregistrează pierderi evidente, în special pentru valorificarea capitalului uman aflat în cea mai activă și productivă vârstă, de 15-24 ani și 25-54 ani.

Tabelul 1. Indicele Capitalului Uman (Human Capital Index, HCI) în Republica Moldova în aspect comparativ, 2015

	Poziția (din 124 țări)	Scor total HCI (100=cel mai bun)	Scor/ punctaj pentru performanțele HCI pe grup de vârstă stabilit (100= cel mai bun)				
			sub vârsta de 15 ani	15-24 ani	25-54 ani	55-64 ani	65 ani +
Lituania	18	79.3	92.6	75.7	74.2	80.9	68.3
Letonia	23	78.4	89.4	75.9	73.3	80.5	71.6
Ucraina	31	76.2	90.5	77.5	66.8	79.2	72.4
România	39	73.9	83.0	72.3	69.3	77.3	68.4
Moldova	71	66.8	81.8	68.5	56.7	73.9	58.8
Europa și Asia Centrală		77.1	88.9	74.4	71.1	76.9	65.8

Sursa: The Human Capital Report 2015. World Economic Forum, 2015

În efectivul populației Republicii Moldova, pe lângă pierderea cantitativă, se înregistrează și schimbări semnificative în structura pe vârstă a resurselor umane. Astfel, raportându-ne la cele trei grupe mari de vârstă corelate cu etapa de intrare/ieșire pe piața forței de muncă, potrivit statisticii oficiale, în raport cu anul 2000, se constată o descreștere cu peste 35% a efectivului populației în vârstă de 0-15 ani (de la 938 mii până la 607 mii persoane estimate pentru anul 2015), în timp ce numărul persoanelor

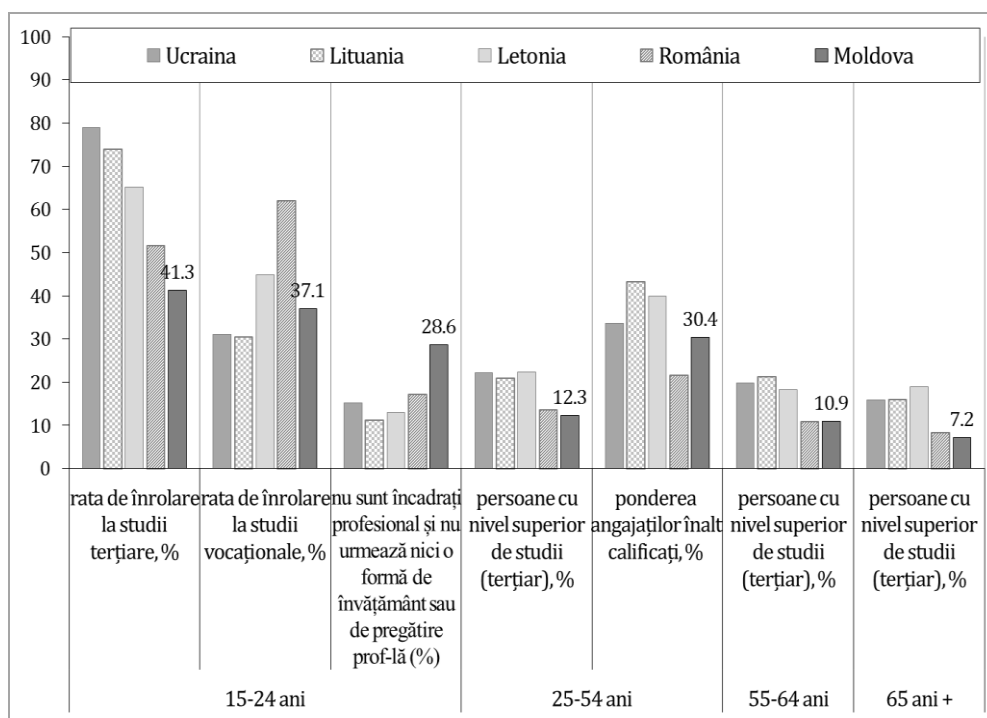
peste vârsta aptă de muncă (57/62 de ani) a crescut cu peste 17%. Totodată, în această perioadă, a fost în creștere și numărul populației în vârstă activă (16-56/61 ani în cazul Republicii Moldova) cu circa 7%, înregistrând cea mai mare ascensiune în anii 2011-2012, ca urmare a intrării în vârstă activă a generațiilor numeroase născute la mijlocul anilor '90. Deja după anul 2012, numărul persoanelor în vârstă activă este în scădere (cu peste 25 mii persoane în ultimii trei ani), iar pierderile sunt cu atât mai evidente pe termen lung cu cât țara nu reușește să valorifice pe piața muncii acest potențial și să profite de această fereastră demografică (dividend demografic) prin investiții corecte în capitalul uman.

Raportând-ne la durata studiilor și pregătirii profesionale a potențialului tânăr, precum și la cea mai activă vârstă din punct de vedere economic și productiv, constatăm că în prezent mai mult de jumătate (55%) din populația de 15 ani și peste este în vârstă de 25-54 ani. Menționăm că în pofida evoluției pozitive a numărului populației de această vârstă (cu 10% față de anul 2000), în intervalul anilor 2000-2015 se înregistrează diminuarea semnificativă a persoanelor ocupate pe piața muncii cu circa 22%, în timp ce efectivul populației inactive sporește cu peste 58% față de anul 2000. O evaluare mai profundă a structurii populației inactive pentru ultimii cinci ani atestă că această dinamică nu revine doar pe seama grupului de vârstă de 55-64 ani (cu 51 mii persoane mai mult față de anul 2010), ca urmare a intrării în vârstă de pensionare, dar și a populației în vârstă de 25-54 ani (cu 56 mii persoane mai mult), cauzele inactivității fiind, în special, migrația de muncă peste hotare sau statutul de casnic(ă).

În ultimele decenii, în Republica Moldova, precum și în multe alte țări din regiune, sunt vizibile succesele în creșterea nivelului de educație a populației. Astfel, în raport cu anul 2000, în structura populației de 25-64 ani ponderea persoanelor care au absolvit un nivel superior de educație, practic s-a dublat (de la 12,4% la 20,1% în anul 2013). Evident, această schimbare vine pe seama generației tinere, unde ponderea celor cu studii superioare este semnificativ mai mare decât în cazul populației de vârste adulte (25 ani și peste). Totodată, nu putem omite și diferențele pe sexe, ori intensitatea de creștere a nivelului de studii în rândul femeilor a fost superioară bărbaților: dacă în anul 2000, pentru ambele sexe se înregistrau ponderi apropiate a persoanelor cu performanțe educative înalte (12,4% pentru bărbați și 12,8% pentru femei) atunci către anul 2013 ponderea femeilor cu nivelul superior de instruire era de 22,1%, iar a bărbaților de 17,8%.

În pofida ascensiunilor înregistrate în ultimul deceniu la capitolul educație, panorama succeselor educative și a calității resurselor umane în

aspect comparativ cu alte țări, evidențiază pentru Republica Moldova un nivel scăzut de competitivitate a capitalului uman prezent.

Figura 1. Unii indicatori privind performanța educativă a populației de 15 ani și peste, pe grupe de vârstă și în aspect comparativ, anul 2013

Sursa: The Human Capital Report 2015.

Orientându-ne la calitatea resurselor umane în vârstă economic activă, constatăm că pentru majoritatea indicatorilor educativi, inclusiv la toate grupele de vârstă (Figura 1), Moldova înregistrează performanțe mult mai modeste ca Letonia, Lituania și Ucraina, și apropiate de cele ale României, în special în cazul grupelor de vârstă mai mari. Astfel, în pregătirea capitalului uman în vârstă de 15-24 ani, viitorul potențial al pieții muncii, Republica Moldova rămâne în urma țărilor comparate după rata de înrolare la studii superioare (41,3% în anul 2013), iar în cazul studiilor vocaționale (37,1%) în fața Ucrainei și Letoniei. Atenționăm însă, că ponderea este extrem de mare (circa 29%) a tinerilor care nu urmează o formă de instruire sau pregătire profesională și nici nu sunt încadrați în câmpul muncii. La acest indicator Moldova depășește toate țările comparate, fiind mult peste media UE (17,9%) [4], ceea ce confirmă gradul înalt de vulnerabilitate a tinerilor și riscul excluderii lor atât de pe piața

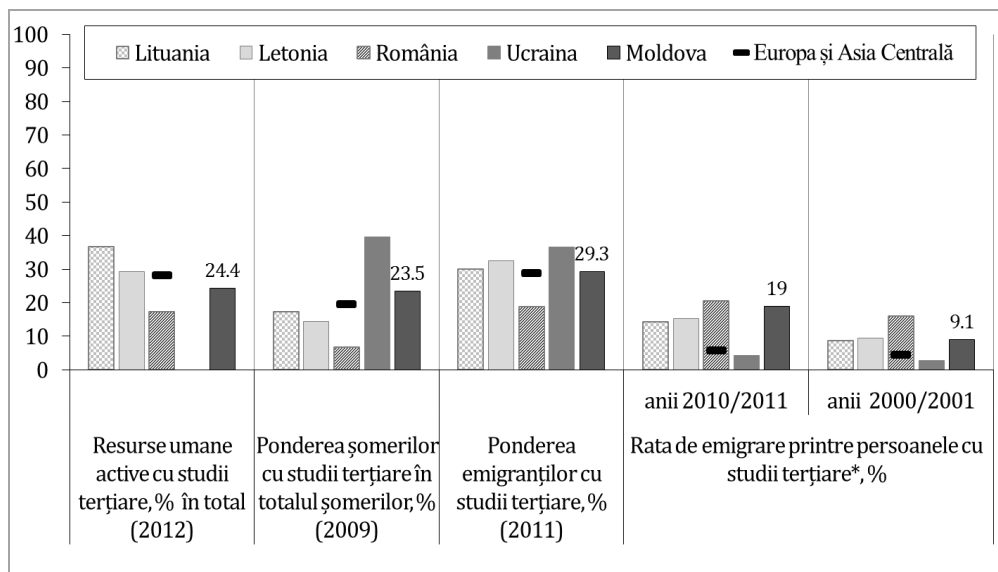
muncii, cât și din sfera educativă. Această realitate este un motiv de îngrijorare pentru politicile prezente deoarece, pe lângă ineficiența cheltuielilor din sfera educației sugerează o tranziție defectuoasă de la școală la muncă a generației tinere și o probabilitate mai mare de implicare a tinerilor în economia "informală", provocând pe termen lung pierderi și costuri sociale cât și individuale. Raportat la vârstă, nivelul de pregătire și potențialul resurselor umane din Moldova sunt tot mai necompetitive. Ponderele persoanelor cu studii superioare este în descreștere pentru grupele de vârstă mai mari, de la 12,3% pentru cei de 25-54 ani până la peste 7% în rândul celor de 65 ani și peste. Printre persoanele, în vârstă 25-54 ani, ocupate în câmpul muncii, trei din zece persoane sunt înalt calificate, ceea ce depășește situația din România, nu însă și din restul țărilor comparate. De un efectiv mai mare a resurselor calificate în câmpul muncii dispun țările baltice, practic fiecare al doilea angajat în vârstă de 25-54 ani.

O vizualizare generală a resurselor umane active de care dispun țările, indică un potențial mai modest și un nivel inferior de pregătire profesională pentru populația Moldovei. Astfel, în pofida creșterii numărului de persoane înrolate la studii superioare în ultimele două decenii (care depășește cu mult și efectivul înmatriculat la studii secundare profesionale (de 2,5 ori) și secundare speciale (de 3,4 ori)), către anul 2012 doar un sfert din resursele active ale pieții muncii aveau studii superioare (Figura 2), în timp ce media pentru țările Europei și UE oscilează între 28-29%. Deși nu este ultima printre țările de referință (indicatori mai slabi la acest capitol fiind prezentați de România (17,2%)), o bună parte a resurselor umane cu pregătire superioară în Moldova nu are un loc de muncă asigurat, plasându-se printre șomeri, iar o altă parte se integrează pe piața muncii din afara țării, intensificând fenomenul "brain drain" [5].

Pentru Republica Moldova pierderea atât din efectivul total al populației, cât și din potențialul calificat este mai substanțială în raport cu țările de comparație. Ori, potrivit statisticii internaționale, între anii 2000/2001 și 2010/2011⁴, rata de emigrare pentru persoanele cu studii terțiare din Moldova către țările OECD [6] se dublează (de la 9,1% la 19,0%), ceea ce o plasează în topul țărilor (a patra în aranjament) cu cele mai mari diferențe de valoare ale acestui indicator. În ultimii ani situația se configurează și mai critic pentru capitalul uman al țării, migrația intensificându-se ca urmare a deficitului de locuri de muncă pe piața internă, neatractivitatea posturilor de muncă existente din cauza salarizării și a perspectivei sporadice de avansare profesională, precum și a calității vieții active de muncă.

---

⁴ Datele se raportează la rezultatele ultimelor două runde ale Recensămintelor Populației realizate în țările membre OECD.

Figura 2. Resursele umane cu nivel de studii terțiar în aspect comparativ, pentru ultimul an disponibil

Notă: Ponderea șomerilor cu studii terțiare în cazul Moldovei este pentru anul 2012.

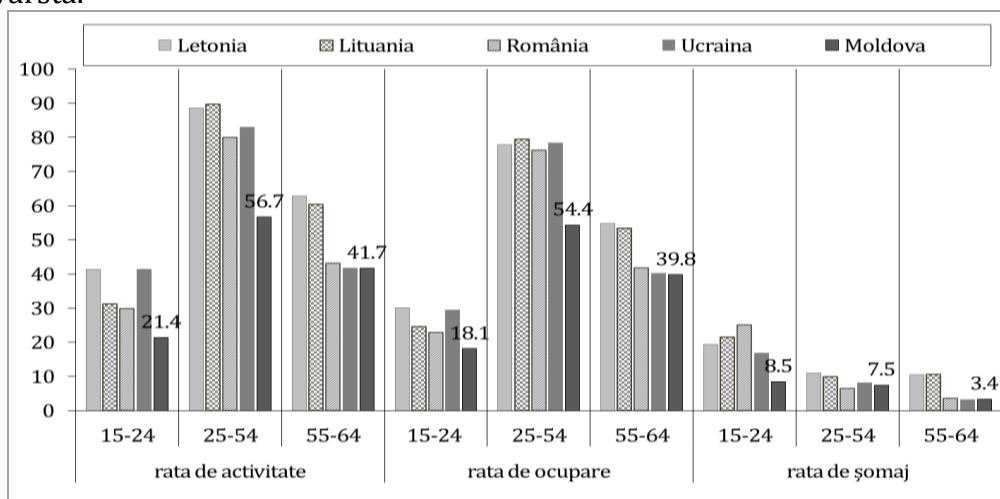
Sursa: The Human Capital Report 2015; *Arslan, C. et al. A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 160, 2014, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5jxt2t3nnjr5-en>;

Raportându-ne la statistica internă, evoluția principalilor indicatori ai participării forței de muncă la activitatea economică denotă descreșteri substanțiale continue. Pe de o parte, evaluată în raport cu relația pe piața muncii, calitatea resurselor umane în vârstă activă are un nivel de instruire relativ înalt, ponderea persoanelor cu studii superioare dublându-se la toate categoriile forței de muncă (24,4% în 2014 față de 11,8% în 2000), inclusiv printre șomeri (24,6% față de 10%) și persoanele inactive (11,3% comparativ cu 5,5%). Pe de altă parte, în pofida creșterii ponderii populației aflate la vârsta aptă de muncă în totalul populației țării și a potențialului cu nivel superior de studii, rata de activitate și de ocupare a diminuat pe parcursul întregii perioade evaluate (2000-2014), iar viteza descreșterii a fost cea mai mare în Europa. Astfel, dacă în anul 2000 în Republica Moldova rata de ocupare cuprindea mai mult de jumătate din numărul populației cu vârsta de 15 ani și peste, atunci în anul 2014 aceasta a diminuat substanțial coborând sub 40%, situația fiind specifică pentru întregul capital uman, inclusiv și cel cu nivel înalt de pregătire profesională (de la 70,7% în anul 2000 la 57,8% în 2014).

În plus, ineficiența pieții forței de muncă în Moldova este marcată profund prin inegalitatea de gen, nefiind capabilă să valorifice resursele

umane feminine care, de fapt, au și un nivel de pregătire mai înalt decât cel al bărbaților (în totalul populației cu studii superioare, femeile reprezintă peste 56%, iar a celor cu studii medii de specialitate – circa 64%). De-a lungul anilor, indicii ocupaționali feminini au înregistrat valori inferioare comparativ cu cele ale bărbaților (în anul 2014 rata de activitate și cea de ocupare pentru femei constituia 38,6% și respectiv 37,4%, pe când în cazul bărbaților - 44,1% și 42,1% [7]), iar în contextul european și al spațiului CSI, Moldova se prezintă cu cel mai mic nivel al acestor indici în comparație cu media țărilor din regiune (Europa Centrală și de Sud-Est (non-UE) și CSI), care este cu peste 23% și, respectiv, 18% mai mare⁵.

Pe fundalul regresului continuu de pe piața forței de muncă, Moldova rămânând în urmă cu cei mai mici indicatori în comparație cu toate țările de referință (Figura 3) și mult inferior mediilor înregistrate la nivel regional (rata de activitate și de ocupare fiind în medie cu 27-30% mai mică decât în țările Europei și Asiei Centrale și țările UE), paradoxal pare evoluția ratei de șomaj aflată în descreștere în acest interval de timp. Aceasta, însă nu ține neapărat de vreo intervenție eficientă a statului și politicilor ocupaționale, ci mai degrabă de nivelul scăzut de înregistrare a șomajului oficial, intensitatea migrației de muncă a resurselor umane, dar și camuflarea indicatorului ca urmare a evidenței statistice deficitare a numărului real al populației Republicii Moldova, inclusiv a efectivului său pe structură de vârstă.

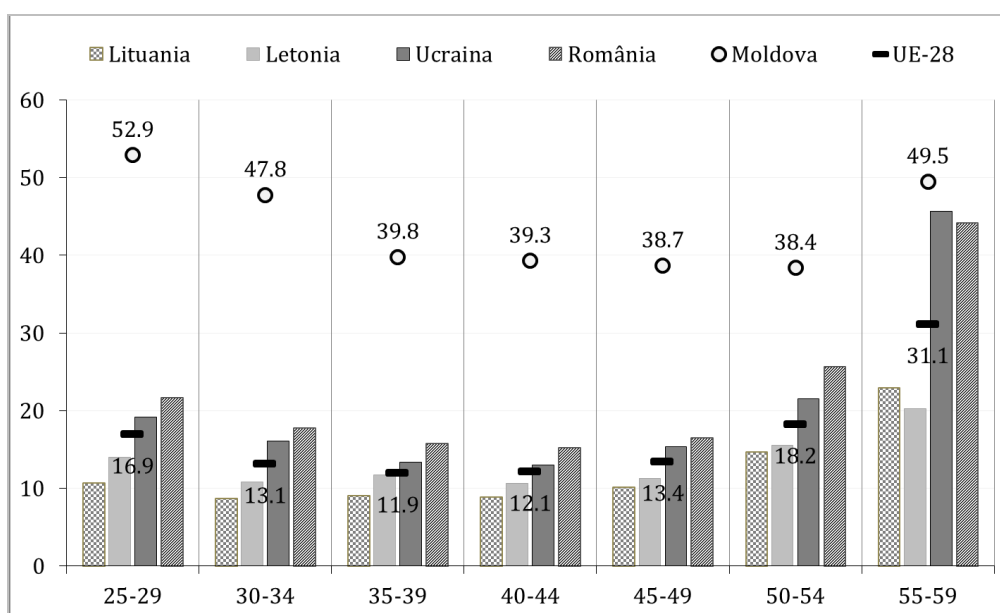

Figura 3. Indicatorii pieții muncii în aspect comparativ, pe grupe de vârstă, anul 2013, %

Sursa: ILO, www.ilo.org/ilostat

⁵ Potrivit Organizației Mondiale a Muncii, în 2013 valoarea medie a ratei de activitate a femeilor din Europa Centrală și de Sud-Est (non-UE) și CSI era de 50,2%, iar a ratei de ocupare - 45,8%. <http://kilm.ilo.org/KILMnet/>

În același timp, resursele umane din Republica Moldova înregistrează cea mai înaltă rată de inactivitate (circa 59%) în raport cu țările de referință, depășind de două ori media pentru țările Uniunii Europene (27,7% pentru anul 2014) (Figura 4). Și dacă la nivelul UE indicatorii inactivității populației au diminuat în timp (în anul 2002 constituind 31,4% [8]), o tendință asemănătoare fiind specifică și majorității țărilor de referință, atunci în cazul Moldovei aceștia au crescut substanțial, înregistrând o inactivitate economică extrem de înaltă, în special, pentru grupele de vârstă tânără (25-29 și 30-34 ani) - un potențial care a evoluat în ultimii ani prin nivelul de instruire, însă care se confruntă cu dificultăți de integrare pe piața forței de muncă.

Figura 4. Rata de inactivitate pe grupe de vârste economic active, în aspect comparativ, anul 2013, %

Sursa: baza de date ILO, www.ilo.org/ilostat

Cauzele incidenței înalte a inactivității economice printre potențialul deja format, se reflectă desigur prin lipsa oportunităților de angajare și migrația în masă, dar și prin formarea profesională neadecvată exigențelor pieței muncii, nivelul înalt al decalajului de gen (femeile fiind dezavantajate prin lipsa posibilităților de reconciliere a vieții profesionale și familiale), precum și creșterea ponderii populației ce și-a pierdut capacitatea de activitate economică prin invaliditate.

În contextul schimbărilor sociodemografice și politice semnificative din ultimele decenii se constată și se confirmă că nu efectivul (numărul) persoanelor determină dezvoltarea economică și bunăstarea unei țări, ci

calitatea capitalului uman prin dezvoltarea și valorificarea cunoștințelor și abilităților indivizilor, creșterea speranței de viață sănătoasă și, respectiv, implicarea și participarea activă pe piața muncii. Bunele practici ale țărilor dezvoltate, și, în special ale țărilor scandinave, arată că dezvoltarea durabilă are loc doar atunci când guvernele sunt focusate pe investițiile în capitalul uman, în egalitatea de gen și echitabilitatea socială, asigurând ca membrii societății să-și exerseze drepturile și responsabilitățile lor pe deplin. Indubitabil, în contextul nesiguranței politice, sociale, economice și a transformărilor demografice inevitabile (îmbătrânirea populației, schimbarea structurii pe vârste a populației) și intense, capitalul uman este elementul cheie în dezvoltarea țării, iar creșterea competitivității acestuia devine un imperativ. Astfel, luând ca trimitere studiile și experiența țărilor înalt dezvoltate, dar și realitatea profilului socioeconomic al capitalului uman din Republica Moldova, se atestă că investițiile continue în *sănătate și educație*, necesar de asigurat pe întregul interval al vieții – de la naștere și până la moarte, sunt cruciale în dezvoltarea calitativă a potențialului țării, creșterii competitivității sale și, respectiv, a durabilității economice.

Bibliografia:

1. Becker, G. S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education, 3rd edition. Chicago: University of Chicago Press, 1993.
2. The Global Competitiveness Report. WEF 2006-2007
3. The Human Capital Index 2015. WEF 2015.
4. Education at a Glance 2013: OECD Indicators. Paris, 2013.
5. Barro, R., Lee J.-W. A new data set of educational attainment in the world, 1950–2010, NBER Working Paper, No. 15902, (2010).
6. Arslan, C. et al. A New Profile of Migrants in the Aftermath of the Recent Economic Crisis. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 160, 2014. <http://dx.doi.org/10.1787/5jxt2t3nnjr5-en>.
7. Forța de muncă în Republica Moldova. Ocupare și șomaj. BNS, Chișinău, 2014.
8. People outside the labour market. Eurostat statistics explained. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/People_outside_the_labour_market